

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Оцінка ефективності використання майна підприємства»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Капашина К. В.
Керівник: Тютюнник Ю. М.
Рецензент: Дугар Т. Є.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНА.	7
1.1. Економічний зміст та класифікація майнових ресурсів підприємства.	7
1.2. Напрями та показники оцінки ефективності використання майна. . .	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА.	19
2.1. Оцінка складу, структури та динаміки майна.	19
2.2. Аналіз ефективності використання необоротних і оборотних активів	29
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА.	42
3.1. Розробка стратегії управління активами.	42
3.2. Напрями підвищення ефективності використання необоротних і оборотних активів.	50
ВИСНОВКИ.	55

ВСТУП

Актуальність теми. Комплексна оцінка та обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання майна суб'єктів господарювання відносяться до важливих фінансово-економічних проблем, успішне вирішення яких дає можливість конкретному підприємству забезпечувати позитивні характеристики фінансового стану та підвищувати свою ринкову вартість. У зв'язку з цим потребують вдосконалення методики оцінки ефективності використання майна в цілому та його окремих видів з подальшим обґрунтуванням стратегії управління активами, спрямовану на досягнення раціональної їх структури та високої ефективності використання необоротних та оборотних активів.

Існують різні пропозиції дослідників щодо побудови системи показників оцінки ефективності використання майна підприємства, механізмів їх факторного аналізу з урахуванням галузевих особливостей та інформаційного забезпечення розрахунку. Вагомий внесок у методологію аналізу ефективності використання майна суб'єктів господарювання зробили Ф. Ф. Бутинець, О. В. Липчанська (Іванчук), М. Р. Лучко, Т. Ю. Мельник, В. О. Подольська, Г. В. Савицька, С. В. Свірко, Л. Я. Тринька, Ю. С. Цал-Цалко, О. В. Яріш та інші вчені-економісти. Водночас сучасна методична база з даної проблематики потребує вдосконалення, зокрема з урахуванням особливостей функціонування комунальних підприємств.

Отже, актуальність вказаних проблем, їх прикладне значення та необхідність подальшого вдосконалення методик оцінки ефективності використання майна підприємств зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету, завдання та структурну побудову.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою: «Удосконалення

механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у проведенні аналітичної оцінки та обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності використання майна суб'єкта господарювання. Для досягнення мети в роботі поставлено такі завдання:

- розкрити економічний зміст та класифікацію майнових ресурсів підприємства;
- узагальнити напрями аналізу та показники оцінки ефективності використання як майна в цілому, так і окремих його видів;
- провести фінансово-економічну характеристику підприємства;
- проаналізувати склад, структуру та динаміку майна підприємства;
- провести оцінку факторів формування показників ефективності використання необоротних та оборотних активів;
- розробити стратегію управління активами та обґрунтувати напрями підвищення ефективності використання необоротних та оборотних активів.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є теоретико-методичні основи та практичні аспекти оцінки ефективності використання майна підприємства. Предметом дослідження є напрями аналізу, система показників оцінювання та шляхи підвищення ефективності використання майнових ресурсів Комунального підприємства «ХХХ».

Методи дослідження. Основою дослідження є положення економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем оцінки та напрямів підвищення ефективності використання майна підприємств.

Для реалізації поставлених завдань дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний – для формулювання мети та визначення завдань дослідження; теоретичного узагальнення – для визначення економічного змісту та класифікації майнових ресурсів підприємства; аналізу і синтезу, індукції та дедукції – для узагальнення напрямів та системи показників оцінки ефективності використання необоротних та оборотних активів, формулювання

висновків за результатами досліджень; табличний і графічний – для наочного відображення результатів досліджень; детермінованого факторного аналізу (ланцюгових підстановок) – для визначення кількісного впливу факторів на зміну показників ефективності використання майна в цілому та окремих його видів; розрахунково-конструктивний – для розробки стратегії управління активами, обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання необоротних та оборотних активів.

Інформаційна база. Інформаційною базою виконання роботи слугували Статут підприємства та форми фінансової звітності (№ 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» і № 3 «Звіт про рух грошових коштів») Комунального підприємства «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна одержаних автором результатів полягає у наступному:

- узагальнено класифікацію активів (майнових ресурсів) підприємства;
- запропоновано послідовність проведення аналізу та методику розрахунку узагальнювальних показників ефективності використання майна;
- вдосконалено методику детермінованого факторного аналізу комплексних показників ефективності використання необоротних активів;
- обґрунтовано механізм визначення стратегії управління активами, розрахункового періоду обороту оборотних активів та його співвідношення з фактичним періодом обороту.

Висновки і пропозиції за результатами дослідження можуть слугувати основою при розробленні системи заходів з удосконалення фінансово-аналітичної роботи щодо оцінки та визначення напрямів підвищення ефективності використання майнових ресурсів підприємств.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на одній міжнародній та двох всеукраїнських конференціях: IX Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених «Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (м. Полтава, 10 листопада 2022 р.), V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти» (м. Львів, 22-23 березня 2023 р.), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 30-31 березня 2023 р.).

Також підготовлена наукова робота на тему «Методичні особливості та практичні аспекти аналізу фінансової стійкості малого підприємства», яка посіла перше місце на I етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Фінанси і кредит».

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 4 наукових праці загальним обсягом 0,69 друк. арк., у тому числі в зарубіжному виданні – 1 стаття обсягом 0,25 друк. арк., у матеріалах конференцій – 3 тези доповідей обсягом 0,44 друк. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 61 найменування, містить 18 таблиць, 9 рисунків, 9 додатків. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 64 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНА

1.1. Економічний зміст та класифікація майнових ресурсів підприємства

Важливою характеристикою фінансового стану суб'єкта господарювання є його майновий стан, оцінювання якого передбачає аналіз складу, структури та динаміки активів (майна) та пасивів (джерел формування капіталу). При цьому сукупний капітал розглядається як підсумок (валюта) балансу, що, з одного боку, показує загальну суму господарських засобів, які має у своєму розпорядженні підприємство (актив), а з іншого – суму джерел формування цих засобів (пасив) [47, с. 45-46].

Предметом дослідження є економічний зміст та класифікація майнових ресурсів підприємства, тому зупинимося насамперед на тлумаченні змісту категорії «майно». Відповідно до п. 1 ст. 139 Господарського кодексу України майном визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне вираження, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [12].

Як зазначають Т.Ю. Мельник і С.В. Свірко, похідні категорії від терміна «майно» (майновий стан, майновий потенціал, майнові ресурси) є важливою складовою ділової мови економіки, а відтак широко використовуються у різних галузях економічної науки [29, с. 9].

Усе майно, яке належить підприємству, відображається в активі його бухгалтерського балансу (формі № 1 фінансової звітності). Форма і склад статей балансу (звіту про фінансовий стан) визначаються НП(С)БО 1 «Загальні

вимоги до фінансової звітності» [32]. Питання розкриття інформації за окремими статтями балансу розглядається у Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності [30].

Загальна вартість майнових ресурсів підприємства дорівнює валюті активу балансу (рядок 1300), яка розглядається як облікова (балансова) вартість підприємства. Якщо актив балансу позначити через A , розділи активу – AI , AI , AI , а статті активу – $a_1, a_2, a_3, \dots, a_n$, можна побудувати математичні моделі рівності активу балансу.

Так, підсумок активу балансу дорівнює сумі необоротних активів (AI), оборотних активів (AI) і необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття (AI):

$$A = AI + AI + AI. \quad (1.1)$$

$$\text{Одночасно } A = a_1 + a_2 + a_3 + \dots + a_n. \quad (1.2)$$

$$\text{Отже, } A = AI + AI + AI = a_1 + a_2 + a_3 + \dots + a_n. \quad (1.3)$$

Майнові ресурси підприємства забезпечуються зобов'язаннями і капіталом власників, що відображає основне балансове рівняння: активи = зобов'язання + власний капітал.

Відповідно до НП(С)БО 1 активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [32]. Це визначення активів містить декілька ключових характеристик майнових ресурсів [47, с. 46] (рис. 1.1):

- виникнення у результаті минулих подій, тобто господарська операція чи інша подія, що забезпечує збільшення прав на вигоду або контроль над нею, вже відбулася;
- здійснення контролю підприємством, що дає йому можливість контролювати майбутні вигоди, які очікується одержати від використання майнових ресурсів;
- майбутні економічні вигоди, втілені в активи, є потенціалом, який

сприяє надходженню грошових коштів.

Рис. 1.1. Характеристики майнових ресурсів підприємства

Отже, активи розглядаються як економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються у господарській діяльності з метою отримання прибутку [26, с. 73].

Кожне підприємство, враховуючи характер використання майнових ресурсів та особливості своєї діяльності, поділяє активи на необоротні та оборотні.

Відповідно до НП(С)БО 1 необоротні активи – всі активи, що не є оборотними [32]. Отже, необоротні активи – це ресурси, які утримуються підприємством більше дванадцяти місяців або одного операційного циклу (якщо він перевищує дванадцять місяців) з метою отримання у майбутньому економічних вигод, пов’язаних з їх використанням. До необоротних активів (розділ I активу балансу «Необоротні активи», рядок 1095) належать: нематеріальні активи; незавершені капітальні інвестиції; основні засоби; інвестиційна нерухомість; довгострокові біологічні активи; довгострокові фінансові інвестиції; довгострокова дебіторська заборгованість; відстрочені податкові активи; інші необоротні активи.

Оборотні активи – гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [32]. До оборотних активів (розділ II активу «Оборотні активи», рядок 1195)

належать: запаси; поточні біологічні активи; дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами, з бюджетом (у тому числі з податку на прибуток); інша поточна дебіторська заборгованість; поточні фінансові інвестиції; гроші та їх еквіваленти; витрати майбутніх періодів; інші оборотні активи. Оборотні активи можуть перебувати у сфері виробництва (виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво) та у сфері обігу (готова продукція, товари, кошти у розрахунках, короткострокові фінансові вкладення, гроші в касі, на рахунках у банках тощо).

Відповідно до принципів складання фінансової звітності за міжнародними та національними стандартами активи (майнові ресурси) підприємства класифікуються за різними ознаками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація активів (майнових ресурсів) підприємства

Ознака класифікації	Вид активів (майнових ресурсів)
А	Б
Характер участі в господарському процесі та швидкість обороту	1. Необоротні (постійні) – нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, інвестиційна нерухомість, довгострокові біологічні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи. 2. Оборотні (мобільні) – запаси, поточні біологічні активи, поточна дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи.
Форма функціонування	1. Матеріальні – активи, що мають матеріально-речову форму (основні засоби, незавершені капітальні інвестиції, довгострокові та поточні біологічні активи, запаси, інші матеріальні цінності). 2. Нематеріальні – активи, що не мають істотної форми та включають об'єкти інтелектуальної власності (права користування природними ресурсами, права користування майном, права на комерційні позначення, права на об'єкти промислової власності, авторське право та суміжні з ним права, інші нематеріальні активи, гудвіл). 3. Фінансові – гроші в національній та іноземній валюті, всі види довгострокової та поточної дебіторської заборгованості, довгострокові та поточні фінансові інвестиції.
Характер обслуговування видів діяльності	1. Операційні – основні виробничі засоби, нематеріальні активи операційної діяльності, оборотні операційні активи. 2. Інвестиційні – капітальні інвестиції та коротко- і довгострокові фінансові вкладення.

Продовж. табл. 1.1

А	Б
Джерела формування	1. Валові – балансова вартість майна підприємства, утвореного за рахунок власного і позикового капіталу. 2. Чисті – активи, сформовані за рахунок власного капіталу, тобто активи за вирахуванням зобов'язань підприємства. 3. Робочий капітал – оборотні активи за мінусом поточних зобов'язань.
Чутливість до інфляційних процесів	1. Монетарні – гроші в національній та іноземній валюті, поточні фінансові інвестиції, кошти в розрахунках. 2. Немонетарні – незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, інвестиційна нерухомість, запаси, довгострокові та поточні біологічні активи.
Рівень ліквідності	1. Високоліквідні – гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції. 2. Середньоліквідні – векселі одержані, поточна дебіторська заборгованість за видами. 3. Низьколіквідні – запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи. 4. Важколіквідні – необоротні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.
Характер володіння необоротними активами	1. Власні – необоротні активи, що характеризуються ознаками власності (володіння, користування, розпорядження). 2. Орендовані – необоротні активи, за якими підприємство-орендар набуло права користування за плату протягом погодженого з орендодавцем строку.

У додатку А відображений порядок розрахунку окремих видів активів за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Поряд з аналізом активів (майнових ресурсів) за наведеними в табл. 1.1 класифікаційними ознаками за даними форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» додатково досліджуються склад, структура та динаміка:

- основних засобів за групами (рядки 100–180): земельні ділянки; інвестиційна нерухомість; капітальні витрати на поліпшення земель; будинки, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); тварини; багаторічні насадження; інші основні засоби;

- інших необоротних матеріальних активів за групами (рядки 190–250): бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові (нетитульні) споруди; природні ресурси; інвентарна тара; предмети прокату; інші необоротні матеріальні активи;

- грошових коштів за джерелами (рядки 640–680): готівка; поточний рахунок у банку; інші рахунки в банку (акредитиви, чекові книжки); грошові кошти в дорозі; еквіваленти грошових коштів;

- запасів за видами (рядки 800–910): сировина і матеріали; купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби; паливо; тара і тарні матеріали; будівельні матеріали; запасні частини; матеріали сільськогосподарського призначення; поточні біологічні активи; малоцінні та швидкозношувані предмети; незавершене виробництво; готова продукція; товари.

1.2. Напрями та показники оцінки ефективності використання майна

Аналіз ефективності використання майна слід розглядати як один із важливих етапів оцінювання майнового та загалом фінансового стану підприємства. Від рівня ефективності використання майнових ресурсів, а саме необоротних та оборотних активів, залежать обсяги діяльності (обсяги виробництва та реалізації продукції), соціально-економічний розвиток суб'єкта господарювання, рівень його фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності.

Зміст економічної категорії «ефективність» визначає співвідношення ефекту (результату діяльності) до здійснених витрат (вкладеного майна, використаних ресурсів). Відповідно обґрунтування напрямів аналізу та системи показників оцінки ефективності використання майна, на нашу думку, має спиратися саме на це співвідношення. При цьому слід зазначити, що в сучасних наукових та навчально-методичних літературних джерелах більшість бачень науковців стосується аналізу ефективності використання окремо необоротних та оборотних активів як складових майна. Серед необоротних активів головна увага звертається на ефективність використання основних засобів, а серед оборотних активів – ефективність використання виробничих запасів.

Поглиблений аналіз ефективності використання майна підприємства пропонуємо проводити у послідовності, наведеній на рис. 1.2.

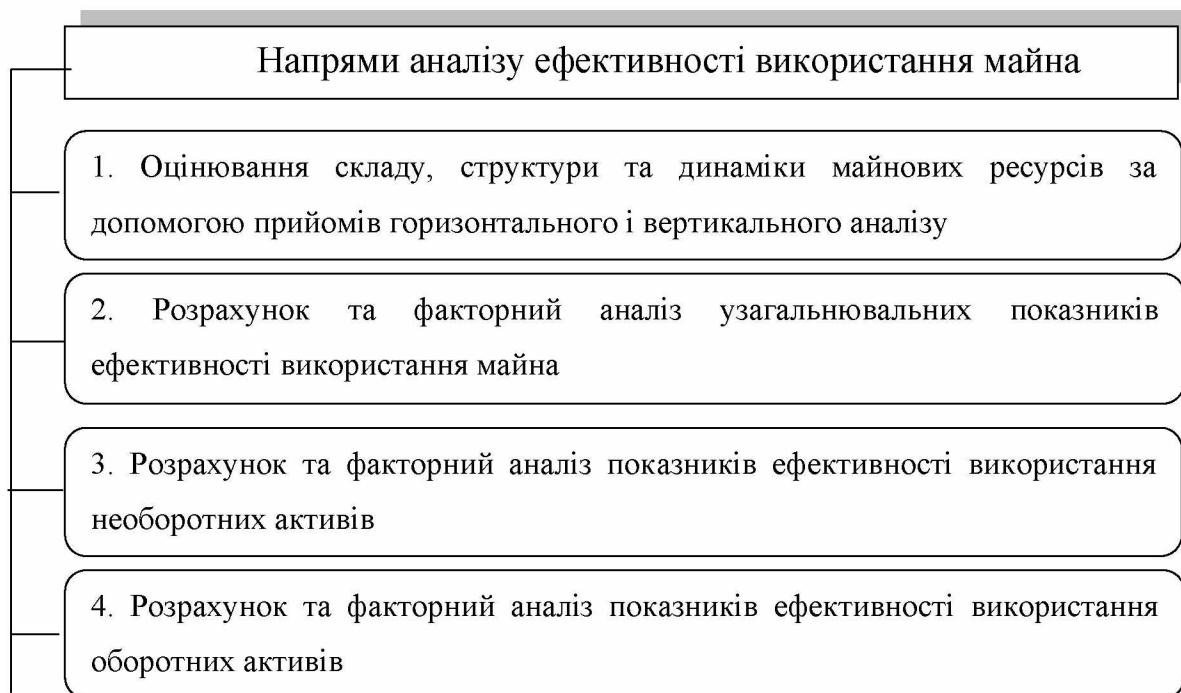

Рис. 1.2. Напрями аналізу ефективності використання майна підприємства

Розглянемо зміст запропонованих напрямів (етапів) аналізу та системи показників оцінювання ефективності використання майнових ресурсів.

Перший етап. Оцінювання складу, структури та динаміки майнових ресурсів підприємства за допомогою прийомів горизонтального і вертикального аналізу інформації активу форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)». Для цього будується скорочений аналітичний баланс, форма якого для активу наведена в додатку Б. Також на цьому етапі проводиться аналіз структури та динаміки активів з урахуванням їх класифікації за відповідними ознаками (додаток А). За результатами досліджень формулюються комплексні висновки, в яких виокремлюються позитивні та негативні ознаки і тенденції щодо наявності, структури та тенденцій руху окремих видів майна.

Другий етап. Розрахунок та факторний аналіз узагальнювальних показників ефективності використання майна (показників рентабельності та окупності) (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Узагальнювальні показники ефективності використання майна
підприємства**

Показник	Економічний зміст	Порядок розрахунку за даними форм № 1, 2 (рядки, графи)
Загальна рентабельність (збитковість) активів, %	Фінансовий результат до оподаткування: <u>прибуток (збиток)</u> Середньорічна вартість активів	$\frac{\text{Ф. № 2: } 2290 \text{ (} 2295 \text{)} \times 100}{\text{Ф. № 1: (1300, гр.3} + 1300, \text{ гр.4)} \div 2}$
Чиста рентабельність (збитковість) активів, %	Чистий фінансовий результат: <u>прибуток (збиток)</u> Середньорічна вартість активів	$\frac{\text{Ф. № 2: } 2350 \text{ (} 2355 \text{)} \times 100}{\text{Ф. № 1: (1300, гр.3} + 1300, \text{ гр.4)} \div 2}$
Загальна рентабельність (збитковість) основних засобів і запасів, %	Фінансовий результат до оподаткування: <u>прибуток (збиток)</u> Середньорічна вартість основних засобів і запасів	$\frac{\text{Ф. № 2: } 2290 \text{ (} 2295 \text{)} \times 100}{\text{Ф. № 1: ((1010+1100+1110), гр.3+(1010+1100+1110), гр.4)} \div 2}$
Чиста рентабельність (збитковість) основних засобів і запасів, %	Чистий фінансовий результат: <u>прибуток (збиток)</u> Середньорічна вартість основних засобів і запасів	$\frac{\text{Ф. № 2: } 2350 \text{ (} 2355 \text{)} \times 100}{\text{Ф. № 1: ((1010+1100+1110), гр.3+(1010+1100+1110), гр.4)} \div 2}$
Період окупності активів, років	<u>Середньорічна вартість активів</u> Чистий прибуток	$\frac{\text{Ф. № 1: (1300, гр.3} + 1300, \text{ гр.4)} \div 2}{\text{Ф. № 2: } 2350}$

Показники загальної та чистої рентабельності активів відображають величину відповідно прибутку до оподаткування та чистого прибутку, одержану в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості активів. Схожий зміст мають показники загальної та чистої рентабельності основних засобів і запасів.

Період окупності активів відображає середню кількість років, необхідних для повної окупності активів одержаним чистим прибутком. У випадку отримання підприємством чистого збитку, розрахунок цього показника не проводиться.

Оцінювання фактичних значень та динаміки показників рентабельності доповнюється їх детермінованим факторним аналізом для визначення характеру та рівня впливу окремих факторів на зміну результативних показників. Також за підсумками факторного аналізу обґрунтовуються резерви підвищення ефективності використання майна в цілому.

Окрім показників рентабельності та окупності, пропонується визначати ресурсовіддачу як відношення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (або операційного доходу залежно від особливостей функціонування підприємства) до середньорічної вартості активів.

Третій етап. Розрахунок та факторний аналіз показників ефективності використання необоротних активів, серед яких доцільно виділити дві групи:

- перша – комплексні показники, що характеризують ефективність використання необоротних активів як цілісного елементу активу балансу;
- друга – часткові показники, що характеризують ефективність використання окремих видів необоротних активів: основних засобів, незавершених капітальних інвестицій, довгострокових біологічних активів, нематеріальних активів, довгострокових фінансових інвестицій та інших.

З метою комплексного оцінювання ефективності використання необоротних активів підприємства пропонуємо визначати такі показники – одержано в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів, грн [48, с. 423]:

- чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- операційного доходу;
- валового прибутку (збитку);
- прибутку (збитку) від операційної діяльності;
- прибутку (збитку) до оподаткування;
- чистого прибутку (збитку).

Аналогічні показники одержання доходів та фінансових результатів можна також визначати в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості окремих видів необоротних активів: основних засобів, нематеріальних активів та інших.

Умовою позитивної динаміки показників ефективності використання необоротних активів є випереджальне зростання доходів та фінансових результатів (прибутків) порівняно зі зростанням середньорічної вартості необоротних активів у цілому та окремих їх видів.

В аналізі ефективності використання основних засобів зазвичай використовують такі показники:

- фондівіддачу основних засобів (показує скільки гривень продукції підприємство одержує з кожної гривні, вкладеної в основні засоби);
- фондомісткість продукції (показує скільки гривень основних засобів припадає на кожну гривню вартості продукції);
- фондорентабельність основних засобів (визначається як відношення чистого прибутку до середньорічної вартості основних засобів).

З метою здійснення порівняльної характеристики ефективності використання основних засобів декількох підприємств В.О. Подольська і О.В. Яріш вважають за доцільне визначати два інтегральних показники ефективності використання основних засобів [37, с. 87]:

- перший: показує умовний середній економічний ефект у вигляді виручки від реалізації та прибутку, що припадає на кожну гривню витрат, які вкладені в основні засоби. Він розраховується як корінь квадратний з добутку показників фондівіддачі та фондорентабельності;
- другий: визначається шляхом знаходження кореня кубічного з добутку фондівіддачі основних засобів на фондорентабельність основних засобів та рівня ефективності використання основних засобів при здійсненні трудової діяльності. Рівень ефективності використання основних засобів при здійсненні трудової діяльності визначають як відношення продуктивності праці до середньорічної вартості основних засобів.

Для оцінки рівня впливу на фінансовий стан підприємства основних засобів Ю.С. Цал-Цалко пропонує використовувати такі показники ефективності їх використання: продуктивність використання основних засобів, амортизаційне навантаження на господарську діяльність, окупність фінансових ресурсів, розміщених в основних засобах, співвідношення темпів приросту результативних показників господарської діяльності і основних засобів, прибутковість основних засобів [61, с. 215-219].

Методичні схеми факторного аналізу фондівддачі, фондорентабельності та інших показників ефективності використання основних засобів наведені в працях Ф.Ф. Бутинця [17, с. 472-477], В.О. Подольської і О. В. Яріш [37, с. 94-95], Г.В. Савицької [40, с. 184-193], Л.Я. Триньки і О.В. Липчанської (Іванчук) [44, с. 292], Ю.С. Цал-Цалка [61, с. 218-219], В.О. Шевчука [62, с. 230-231].

У сільськогосподарських підприємствах використання довгострокових біологічних активів, як виду необоротних активів, впливає насамперед на ефективність функціонування галузі молочного скотарства. Тому показники економічної ефективності виробництва та реалізації молока пропонується розглядати як показники ефективності використання довгострокових біологічних активів, а саме:

- середньорічне поголів'я корів, голів;
- вироблено молока, ц;
- середньорічний надій молока на одну корову, кг;
- реалізовано молока, ц;
- рівень товарності, %;
- виробнича собівартість одного центнера, грн: виробленої продукції, реалізованої продукції;
- повна собівартість одного центнера реалізованої продукції, грн;
- середня ціна реалізації одного центнера, грн;
- прибуток від реалізації молока, тис. грн;
- прибуток на один центнер реалізованої продукції, грн;
- рівень рентабельності, %.

Четвертий етап. Розрахунок та факторний аналіз показників ефективності використання оборотних активів, серед яких найбільш важливими є показники оборотності (табл. 1.3). Коефіцієнт обертання оборотних активів показує кількість їх оборотів за період дослідження; характеризує величину чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), одержану в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості оборотних активів. Коефіцієнт завантаження є

Таблиця 1.3

Показники ефективності використання (оборотності) оборотних активів

Показник	Економічний зміст	Порядок розрахунку за даними форм № 1, 2 (рядки, графи)	Оптимальна динаміка
Коефіцієнт обертання	Чистий дохід від реалізації <u>продукції (товарів, робіт, послуг)</u> Середньорічна вартість оборотних активів	<u>Ф. № 2: 2000</u> Ф. № 1: (1195, гр.3+ +1195, гр.4)÷2	Підвищення
Коефіцієнт завантаження	Середньорічна вартість оборотних <u>активів</u> Чистий дохід від реалізації <u>продукції (товарів, робіт, послуг)</u>	Ф. № 1: (1195, гр.3+ <u>+1195, гр.4)÷2</u> Ф. № 2: 2000	Зниження
Тривалість одного обороту, днів	<u>Тривалість періоду дослідження</u> Коефіцієнт обертання	×	Скорочення

оберненим показником до коефіцієнта обертання; характеризує величину середньорічної вартості оборотних активів, використану для одержання 1 грн чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Тривалість одного обороту – це середня кількість днів, необхідних для здійснення одного повного обороту оборотних активів.

За результатами оцінювання динаміки показників табл. 1.3 можливі такі варіанти висновків:

- про підвищення ефективності використання (прискорення оборотності) оборотних активів: підвищується коефіцієнт обертання, відповідно знижується коефіцієнт завантаження та скорочується тривалість одного обороту;

- про зниження ефективності використання (сповільнення оборотності) оборотних активів: знижується коефіцієнт обертання, відповідно підвищується коефіцієнт завантаження та зростає тривалість одного обороту.

Отже, практична реалізація запропонованих напрямів аналізу та використання системи різнопланових показників дозволить забезпечити дотримання принципу поступового переходу від оцінювання ефективності використання майна в цілому до оцінювання ефективності використання окремих його видів і підвидів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка складу, структури та динаміки майна

Комунальне підприємство «ХХХ» є багатoproфільним закладом з надання психіатричної допомоги, основною метою діяльності якого є забезпечення медичного обслуговування населення шляхом надання йому медичних послуг в порядку та обсязі, встановлених законодавством України та Статутом (додаток В). Засновником підприємства є Полтавська обласна рада, власником – територіальні громади сіл, селищ і міст Полтавської області, в особі Полтавської обласної ради. Скорочена назва – КП «ХХХ».

Місцезнаходження КП «ХХХ»: Україна, 36013, м. Полтава, вул. Медична, буд. 1. Вид економічної діяльності – діяльність лікарняних закладів. Середня кількість працівників: 2020 р. – 1004 особи, 2021 р. – 915 осіб, 2022 р. – 712 осіб.

Комунальне унітарне підприємство здійснює господарську некомерційну діяльність, спрямовану на надання послуг вторинної та третинної медичної допомоги, досягнення соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку.

Фінансово-економічну характеристику КП «ХХХ» проведемо за напрямками: фінансова стійкість, грошові потоки, ділова активність, доходи, витрати та фінансові результати діяльності.

Аналіз фінансової стійкості підприємства ґрунтується головним чином на відносних показниках (фінансово-економічних коефіцієнтах), які розраховується як співвідношення абсолютних величин активу і пасиву балансу. За інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки Г.1, Д.1, Е.1) проведемо розрахунок та аналіз динаміки відносних

показників оцінювання фінансової стійкості КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (табл. Ж.1 додатку Ж).

Результати розрахунків свідчать про високий рівень, але негативну динаміку фінансової стійкості підприємства за показниками структури джерел формування капіталу. Так, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2022 р. частка власного капіталу у валюті балансу становила 79,6 %, що на 12,5 в. п. менше порівняно з 2020 р. і водночас суттєво вище нормативного рівня (≥ 50 %). Динаміка коефіцієнта концентрації позикового капіталу також вказує на підвищення рівня залежності підприємства від кредиторів. Якщо в 2020 р. частка позикового капіталу у валюті балансу становила 7,9 %, то в 2022 р. – 20,4 %. За коефіцієнтом фінансового ризику в 2020 р. на 1 грн власного капіталу припадало 8,6 коп позикового капіталу, 2021 р. – 9,9 коп, а в 2022 р. – 25,6 коп. Отже, підвищився ризик вкладення капіталу в підприємство. Про це ж свідчить динаміка коефіцієнта фінансової стабільності.

Значення коефіцієнтів довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень вказують на структуру позикового капіталу, де за період дослідження частка довгострокових зобов'язань і забезпечень знизилася з 76,6 до 74,9 %, а частка поточних зобов'язань і забезпечень відповідно підвищилася з 23,4 до 25,1 %.

Значення коефіцієнтів забезпеченості оборотних активів та запасів власними оборотними коштами перевищують нормативні рівні (відповідно $\geq 0,1$ і $\geq 0,5$), але в динаміці спостерігається їх зниження.

Коефіцієнт майна виробничого призначення зменшився з 0,879 у 2020 р. до 0,755 у 2022 р., що демонструє погіршення забезпеченості підприємства майновими ресурсами. Про це ж свідчить і динаміка коефіцієнта реальної вартості основних засобів. Рівень зношеності основних засобів знизився з 31,8 % у 2020 р. до 27,3 % у 2022 р., що вказує на поліпшення їх функціонального стану. Позитивну динаміку має коефіцієнт співвідношення

оборотних і необоротних активів.

Динаміка основних показників оцінювання фінансової стійкості підприємства наведена на рис. 2.1.

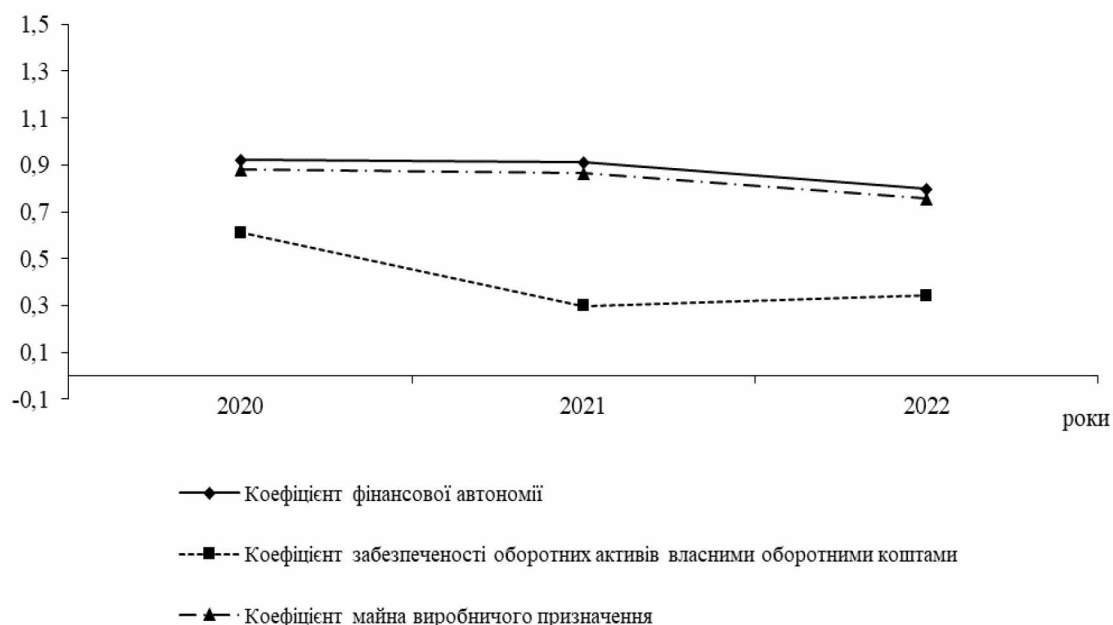

Рис. 2.1. Динаміка відносних показників оцінювання фінансової стійкості КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Отже, після проведених розрахунків можна стверджувати, що КП «ХХХ» впродовж 2020-2022 рр. знизило рівень фінансової стійкості за більшістю фінансово-економічних коефіцієнтів. Їх динаміка відображає зміни в структурі активів і пасивів балансу.

Далі за інформацією форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів» (додатки Г.3, Д.3, Е.3) проведемо аналіз руху грошових коштів у результаті операційної діяльності підприємства за 2020-2022 рр. (табл. Ж.2 додатку Ж). Інвестиційну та фінансову діяльність підприємство не здійснювало.

У структурі надходження грошових коштів у результаті операційної діяльності у 2020 р. переважало цільове фінансування (65,0 %), а в 2021-2022 рр. – реалізація продукції (товарів, робіт, послуг) (відповідно, 59,5 і 57,6 %). При цьому надходження коштів від реалізації продукції (товарів, робіт,

послуг) щорічно зростали (в 2021 р. порівняно з 2020 р. на 82,2 %, а в 2022 р. порівняно з 2021 р. – на 32,1 %), а надходження від цільового фінансування мали нестійку динаміку (зменшення на 38,1 % у 2021 р. порівняно з 2020 р. та збільшення на 43,6 % у 2022 р. порівняно з 2021 р.). Загальна сума надходження грошових коштів збільшилася на 2,6 % у 2021 р. порівняно з 2020 р. та на 36,5 % у 2022 р. порівняно з 2021 р.

У структурі витрачання грошових коштів у результаті операційної діяльності у 2020-2022 рр. переважала оплата праці (відповідно, 59,2, 56,4 і 45,9 %). При цьому сума цього виду витрачання за три роки практично не змінювалася. Друге місце у структурі витрачання коштів займає оплата товарів (робіт, послуг) (частка підвищилася з 24,6 % у 2020 р. до 41,7 % у 2022 р.), а третє місце – відрахування на соціальні заходи (частка знизилася з 12,6 % у 2020 р. до 9,5 % у 2022 р.). Суми за іншими видами витрачання є незначними. Загальна сума витрачання грошових коштів збільшилася на 9,0 % у 2021 р. порівняно з 2020 р. та на 21,8 % у 2022 р. порівняно з 2021 р.

Випереджальне зростання витрачання коштів порівняно з їхнім надходженням зумовило зменшення чистого руху коштів від операційної діяльності у 10,2 раза в 2021 р. порівняно з 2020 р. Натомість у 2022 р. порівняно з 2021 р. надходження коштів зростали швидше ніж витрачання, що дозволило збільшити чистий рух коштів від операційної діяльності у 25,3 раза. Отже, має місце нестійка ефективність грошових потоків у результаті операційної діяльності.

У фінансовому аспекті ділова активність підприємства проявляється насамперед у швидкості обертання активів і пасивів. Для розрахунку відповідних показників (табл. Ж.3 додатку Ж) використаємо інформацію форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки Г.1, Д.1, Е.1, Г.2, Д.2, Е.2). Зважаючи на особливості формування доходів і витрат, розрахунки проводилися за показниками операційного доходу та операційних витрат.

Результати аналізу динаміки показників ділової активності КП «XXX» свідчать про наявність негативних тенденцій стосовно оцінювання оборотності активів і пасивів. За усіма видами активів і пасивів оборотність уповільнилася у 2022 р. порівняно з 2020 р. Так, зниження коефіцієнта обертання активів із 1,769 у 2020 р. до 1,155 у 2022 р. вказує на суттєве сповільнення кругообігу засобів підприємства. Відповідно збільшилася тривалість одного обороту активів на 108 днів (52,9 %). Така динаміка пояснюється випереджальним зростанням середньорічної вартості активів (у 2 рази) порівняно зі зростанням операційного доходу (на 33,5 %).

Також у 2022 р. порівняно з 2020 р. збільшилася тривалість одного обороту оборотних активів (у 2,2 раза), запасів (на 65,0 %), власного капіталу (на 41,2 %). Тривалість одного обороту поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованостей залишається незначною, що свідчить про ефективність розрахунково-платіжних відносин. У цілому в 2022 р. порівняно з 2020 р. тривалість операційного циклу збільшилася на 13,4 дня (65,0 %), а тривалість фінансового циклу – на 12,6 дня (62,1 %), що свідчить про зниження рівня ділової активності підприємства.

За даними форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки Г.2, Д.2, Е.2) проаналізуємо формування, структуру та динаміку доходів, витрат та фінансових результатів діяльності КП «XXX» за 2020-2022 рр. (табл. Ж.4 додатку Ж).

Отже, в 2022 р. порівняно з 2020 р. доходи підприємства збільшилися на 33,2 %, а витрати – на 26,5 %. Валовий прибуток як результат основної операційної діяльності зменшився на 19,0 %, натомість прибуток від операційної діяльності зріс у 2,2 раза, а чистий прибуток, який співпадає з прибутком до оподаткування, – у 2 рази. У 2021 р. операційна діяльність підприємства була збитковою.

Рентабельність операційних витрат підвищилася з 7,7 % у 2020 р. до 13,6 % у 2022 р., а рентабельність усіх витрат – із 9,9 до 15,7 %. Отже,

найкращим за показниками фінансових результатів і рентабельності був 2022 р.

Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку КП «XXX» за 2020-2022 рр. наведена на рис. 2.2.

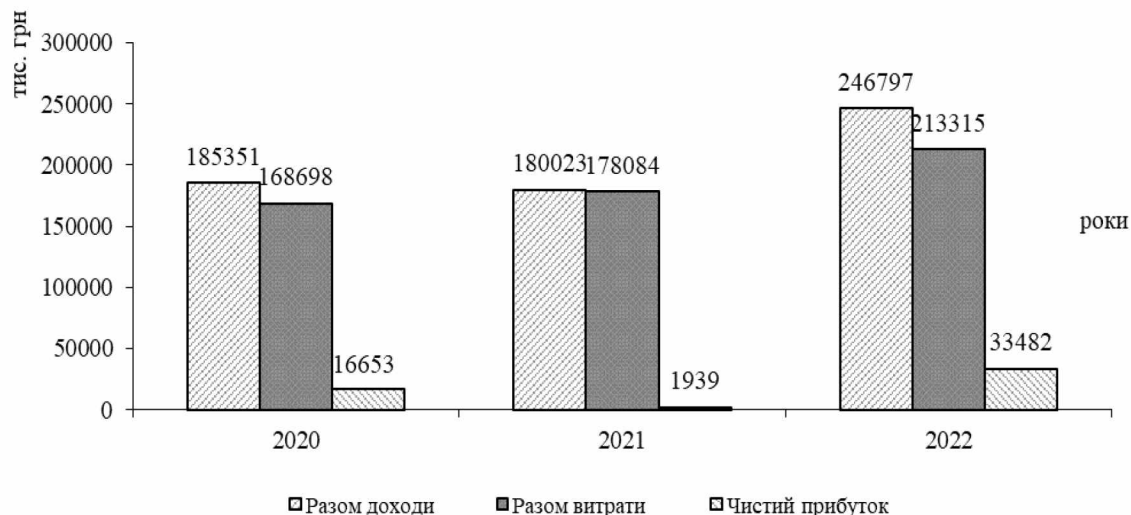

Рис. 2.2. Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку КП «XXX» за 2020-2022 рр.

Отже, характеристика фінансово-економічного стану КП «XXX» засвідчила, що впродовж 2020-2022 рр. мали місце як позитивні, так і негативні ознаки і тенденції, зокрема:

- за більшістю фінансово-економічних коефіцієнтів підприємство зберігає фінансову стійкість, проте спостерігається негативна динаміка;
- суттєво коливався чистий рух грошових коштів у результаті операційної діяльності та суми основних видів надходжень і витрачання;
- оборотність активів і пасивів сповільнюється, тобто знижується рівень ділової активності;
- рівень прибутковості основної, операційної та в цілому господарської діяльності підприємства є нестійким і залежним від багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників.

Оцінювання складу, структури та динаміки майна підприємства проводиться за допомогою скороченого аналітичного балансу, який

утворюється з вихідного балансу шляхом об'єднання в окремі групи однорідних за складом та економічним змістом статей і доповнення його відповідними розрахунковими показниками, що характеризують майновий стан підприємства. Враховуючи структурну побудову балансу згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [32], у додатку Б наведений один із варіантів активу скороченого аналітичного балансу, який далі буде використаний в аналізі складу, структури та динаміки майна КП «ХХХ».

Інформація скороченого аналітичного балансу досліджується з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу. У процесі горизонтального аналізу визначаються абсолютні та відносні зміни у динаміці величин майна в цілому та окремих його видів. Вертикальний аналіз передбачає дослідження структури майна, тобто частки окремих його видів у валюті балансу та підсумку розділів активу. Під час оцінювання майнового стану підприємства прийоми горизонтального і вертикального аналізу скороченого аналітичного балансу взаємодоповнюють один одного.

За інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки Г.1, Д.1, Е.1) у табл. 2.1 проведемо горизонтальний і вертикальний аналіз складу, структури та динаміки майна КП «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Отже, основними позитивними характеристиками майнового стану підприємства за інформацією активу балансу є:

- за період дослідження вартість майна збільшилася на 115262 тис. грн, або 92,9 %, що свідчить про суттєве нарощування майнового потенціалу підприємства як у номінальній, так і реальній вартісній оцінці;

- серед оборотних активів спостерігається збільшення більшості видів: виробничих запасів – на 17366 тис. грн (у 2,6 раза), поточних біологічних активів – на 1599 тис. грн (у 2,1 раза), грошей та їх еквівалентів – на 29899 тис. грн (у 3,3 раза);

- незважаючи на збільшення поточної дебіторської заборгованості на 37 тис. грн (9,3 %), її частка у майні залишається низькою, що свідчить про

ефективність розрахункових відносин;

Таблиця 2.1

Горизонтальний і вертикальний аналіз майна КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Вид майна (активів)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+,-) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	суми, тис. грн	част- ки, в. п.	у %
Майно – всього	124110	100,0	180378	100,0	239372	100,0	+115262	-	+92,9
1. Необоротні активи	98851	79,6	157176	87,1	165247	69,0	+66396	-10,6	+67,2
1.1. Основні засоби	97065	78,2	147441	81,7	149690	62,5	+52625	-15,7	+54,2
1.2. Незавер- шені капіталь- ні інвестиції	1761	1,4	9710	5,4	15532	6,5	+13771	+5,1	у 8,8 р. б.
1.3. Довго- строкові біо- логічні активи	25	0,0	25	0,0	25	0,0	-	-	-
2. Оборотні активи	25259	20,4	23202	12,9	74125	31,0	+48866	+10,6	у 2,9 р. б.
2.1. Вироб- ничі запаси	10609	8,6	6496	3,6	27975	11,7	+17366	+3,1	у 2,6 р. б.
2.2. Поточні біологічні активи	1408	1,1	1924	1,1	3007	1,3	+1599	+0,2	у 2,1 р. б.
2.3. Поточна дебіторська заборгованість	399	0,3	853	0,5	436	0,2	+37	-0,1	+9,3
2.4. Гроші та їх еквіваленти	12779	10,3	13918	7,7	42678	17,8	+29899	+7,5	у 3,3 р. б.
2.5. Витрати майбутніх пе- ріодів	45	0,1	11	0,0	29	0,0	-16	-0,1	-35,6
2.6. Інші обо- ротні активи	19	0,0	-	-	-	-	-19	-	-100

- частка грошей та їх еквівалентів у майні підвищилася з 10,3 % у 2020 р. до 17,8 % у 2022 р., що є передумовою для кращого оцінювання платоспроможності підприємства.

Водночас є й негативні характеристики майнового стану, зокрема:

- незавершені капітальні інвестиції зросли у 8,8 раза, що вказує на проблеми з уведенням об'єктів будівництва в експлуатацію;
- вартість основних засобів хоча й збільшилася на 52625 тис. грн, або 54,2 %, але при цьому їх частка в майні знизилася з 78,2 до 62,5 %, що свідчить про погіршення матеріальних умов для розширення основної діяльності.

У цілому КП «ХХХ» має стійку динаміку зростання активів (рис. 2.3). Якщо впродовж 2021 р. вони збільшилися на 56268 тис. грн (45,3 %), то в 2022 р. – на 58994 тис. грн (32,7 %). Оскільки в структурі майна найвищу частку займають необоротні активи, то саме вони мають найбільший вплив на збільшення майнових ресурсів.

Дослідження, проведені в табл. 2.1, доповнимо аналізом складу, структури та динаміки активів балансу з урахуванням їх класифікації за різними ознаками (табл. 2.2).

Рис. 2.3. Динаміка необоротних та оборотних активів КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

За інформацією табл. 2.2 можна сформулювати такі висновки:

- у структурі майна за характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту переважають необоротні активи (69,0 % на кінець 2022 р.),

Таблиця 2.2

Склад, структура та динаміка активів балансу КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Вид майна (активів)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+,-) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	част- ки, в. п	у %
За характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту									
Необоротні	98851	79,6	157176	87,1	165247	69,0	+66396	-10,6	+67,2
Оборотні	25259	20,4	23202	12,9	74125	31,0	+48866	+10,6	у 2,9 р. б.
Усього	124110	100,0	180378	100,0	239372	100,0	+115262	-	+92,9
За формою функціонування									
Матеріальні	110868	89,4	165596	91,8	196229	82,0	+85361	-7,4	+77,0
Нематеріальні	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Фінансові	13178	10,6	14771	8,2	43114	18,0	+29936	+7,4	у 3,3 р. б.
Усього	124110	100,0	180378	100,0	239372	100,0	+115262	-	+92,9
За чутливістю до інфляційних процесів									
Монетарні	13178	10,6	14771	8,2	43114	18,0	+29936	+7,4	у 3,3 р. б.
Немонетарні	110868	89,4	165596	91,8	196229	82,0	+85361	-7,4	+77,0
Усього	124110	100,0	180378	100,0	239372	100,0	+115262	-	+92,9
За рівнем ліквідності									
Високоліквідні	12779	10,3	13918	7,7	42678	17,8	+29899	+7,5	у 3,3 р. б.
Середньоліквідні	399	0,3	853	0,5	436	0,2	+37	-0,1	+9,3
Низьколіквідні	12081	9,8	8431	4,7	31011	13,0	+18930	+3,2	у 2,6 р. б.
Важколіквідні	98851	79,6	157176	87,1	165247	69,0	+66396	-10,6	+67,2
Усього	124110	100,0	180378	100,0	239372	100,0	+115262	-	+92,9

вартість яких збільшилася на 66396 тис. грн, або 67,2 %. Водночас вартість оборотних активів зросла на 48866 тис. грн (у 2,9 раза), а їх частка в загальній вартості активів підвищилася на 10,6 в. п.;

- за формою функціонування матеріальні активи збільшилися на 85361 тис. грн (77,0 %), а фінансові – на 29936 тис. грн (у 3,3 раза). У підсумку частка матеріальних активів у майні знизилася з 89,4 % у 2020 р. до 82,0 % у 2022 р., що звужує можливості для розвитку виробництва. Нематеріальні

активи підприємство не використовує;

- за ознакою чутливості до інфляційних процесів монетарні активи збільшилися на 29936 тис. грн (у 3,3 раза), а немонетарні – на 85361 тис. грн (77,0 %). Підсумком такої динаміки стало негативне підвищення частки монетарних активів у майні з 10,6 до 18,0 % і, відповідно, зниження частки немонетарних активів – з 89,4 до 82,0 %. Також слід зазначити, що величини монетарних і фінансових активів співпадають, як і немонетарних та матеріальних;

- у структурі активів за ознакою рівня ліквідності на кінець 2022 р. високоліквідні активи становили 17,8 %, середньоліквідні – 0,2, низьколіквідні – 13,0 і важколіквідні – 69,0 %. Підвищення частки високоліквідних активів пояснюється найбільшим темпом їх зростання (у 3,3 раза) порівняно з іншими видами активів.

Отже, проведений аналіз складу, структури та динаміки активів балансу КП «XXX» за 2020-2022 рр. вказує на тенденцію до збільшення загальної вартості майна, що відбувається переважно за рахунок зростання необоротних, матеріальних, немонетарних активів, які визначають виробничий потенціал підприємства.

2.2. Аналіз ефективності використання необоротних і оборотних активів

Оцінювання ефективності використання майнових ресурсів підприємства здійснюється через порівняння середньорічної вартості активів (ресурсів) і фінансових результатів. Для цього обчислюють відносні показники рентабельності та окупності (табл. 2.3) за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки Г.1, Д.1, Е.1, Г.2, Д.2, Е.2).

Таблиця 2.3

**Показники ефективності використання майнових ресурсів у
КП «ХХХ» за 2020-2022 рр.**

Показник	Роки			Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.
	2020	2021	2022	
Загальна рентабельність активів, %	16,2	1,3	16,0	-0,2
Чиста рентабельність активів, %	16,2	1,3	16,0	-0,2
Загальна рентабельність основних засобів і запасів, %	17,8	1,5	19,9	+2,1
Чиста рентабельність основних засобів і запасів, %	17,8	1,5	19,9	+2,1
Період окупності активів, років	6	79	6	-

За даними табл. 2.3 підприємство має різноспрямовану динаміку показників ефективності використання майнових ресурсів. Так, у 2022 р. порівняно з 2020 р. загальна і чиста рентабельність активів знизилася з 16,2 до 16,0 %, а загальна і чиста рентабельність основних засобів і запасів підвищилася з 17,8 до 19,9 %. Чистий прибуток співпадає з прибутком до оподаткування, тому значення показників загальної та чистої рентабельності є однаковими. Період окупності активів у 2020 і 2022 рр. становив 6 років. Низькі значення показників загальної та чистої рентабельності активів, основних засобів і запасів у 2021 р. пояснюються значним скороченням чистого прибутку (табл. Ж.4 додатку Ж). Умовою позитивної динаміки значень показників рентабельності є випереджальне зростання фінансових результатів порівняно зі зростанням середньорічної вартості активів.

Для з'ясування характеру впливу факторів на зміну результативного показника чистої рентабельності активів побудуємо таблицю вихідної інформації (табл. 2.4) та використаємо для розрахунків спосіб ланцюгових підстановок.

Модель факторного аналізу показника чистої рентабельності активів:

$$PA = \frac{П}{A} \times 100 = \frac{П \times ОД}{A \times ОД} \times 100 = \frac{П}{ОД} \times 100 \times \frac{ОД}{A} = PP \times KOA, \quad (2.1)$$

де PA – чиста рентабельність активів, %;

Таблиця 2.4

**Вихідна інформація для факторного аналізу чистої рентабельності активів
у КП «XXX» за 2021-2022 рр.**

Показник	Умовне позна- чення	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсо- лютне	віднос- не, %
Чистий прибуток, тис. грн	П	1939	33482	+31543	у 17,3 р. б.
Операційний дохід, тис. грн	ОД	173422	242332	+68910	+39,7
Середньорічна вартість активів, тис. грн	А	152244	209875	+57631	+37,9
Чиста рентабельність активів, %	РА	1,3	16,0	+14,7	×
Рентабельність реалізації, %	РР	1,1	13,8	+12,7	×
Коефіцієнт обертання активів	КОА	1,139	1,155	+0,016	+1,4

П – чистий прибуток, тис. грн;

А – середньорічна вартість активів, тис. грн;

ОД – операційний дохід, тис. грн;

РР – рентабельність реалізації, %;

КОА – коефіцієнт обертання активів.

Отже, на зміну чистої рентабельності активів впливають два фактори:

- 1) рентабельність реалізації (РР);
- 2) коефіцієнт обертання активів (КОА).

За даними табл. 2.4 розраховуємо умовний показник чистої рентабельності активів, %:

$$PA_{ум} = PP_1 \times KOA_0; \quad (2.2)$$

$$PA_{ум} = 13,8 \times 1,139 = 15,7.$$

Загальна зміна (+,-) чистої рентабельності активів у 2022 р. порівняно з 2021 р., відсоткових пунктів:

$$\Delta PA = PA_1 - PA_0, \quad (2.3)$$

$$\Delta PA = 16,0 - 1,3 = +14,7,$$

у тому числі за рахунок факторів:

- 1) рентабельності реалізації:

$$\Delta PA_{PP} = PA_{ум} - PA_0; \quad (2.4)$$

$$\Delta PA_{PP} = 15,7 - 1,3 = +14,4;$$

2) коефіцієнта обертання активів:

$$\Delta PA_{KOA} = PA_1 - PA_{YM}; \quad (2.5)$$

$$\Delta PA_{KOA} = 16,0 - 15,7 = +0,3.$$

Отже, підвищення чистої рентабельності активів з 1,3 % у 2021 р. до 16,0 % у 2022 р., тобто на 14,7 в. п., пояснюється впливом таких факторів. За рахунок збільшення показника рентабельності реалізації на 12,7 в. п. чиста рентабельність активів підвищилася на 14,4 в. п. Незначне зростання коефіцієнта обертання активів (на 0,016, або 1,4 %) дозволило підвищити чисту рентабельність активів на 0,3 в. п. Таким чином, підвищення прибутковості реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) мало головний вплив на позитивну динаміку ефективності використання активів.

Формула (2.1) характеризує вплив показників рентабельності реалізації (PP) та ділової активності підприємства (KOA) на ефективність використання активів (PA). Модель факторного аналізу показує, що прибутковість використання активів зумовлена як політикою ціноутворення та рівнем собівартості реалізованої продукції (вони комплексно відображаються у показникові рентабельності реалізації), так і діловою активністю підприємства, яка вимірюється коефіцієнтом обертання активів. Звідси можна окреслити шляхи підвищення чистої рентабельності активів: за низької прибутковості реалізації продукції необхідно намагатися прискорити оборотність активів і, навпаки, низьку ділову активність підприємства можна компенсувати зниженням собівартості продукції або підвищенням цін.

За інформацією табл. 2.5 визначимо вплив середньорічної вартості активів та ресурсовіддачі на зміну результативного показника операційного доходу в КП «XXX» за 2021-2022 рр.

Модель факторного аналізу операційного доходу:

$$ОД = А \times РВ. \quad (2.6)$$

Із використанням способу ланцюгових підстановок за даними табл. 2.5

Таблиця 2.5

**Вихідна інформація для факторного аналізу операційного доходу в
КП «ХХХ» за 2021-2022 рр.**

Показник	Умовне позна- чення	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсо- лютне	віднос- не, %
Середньорічна вартість активів, тис. грн	А	152244	209875	+57631	+37,9
Операційний дохід, тис. грн	ОД	173422	242332	+68910	+39,7
Ресурсовіддача, грн/грн	РВ	1,14	1,16	+0,02	+1,8

розраховуємо умовне значення результативного показника, тис. грн:

$$ОД_{ум} = A_1 \times РВ_0. \quad (2.7)$$

$$ОД_{ум} = 209875 \times 1,14 = 239258.$$

Загальна зміна (+,-) операційного доходу в 2022 р. порівняно з 2021 р., тис. грн:

$$\Delta ОД = ОД_1 - ОД_0, \quad (2.8)$$

$$\Delta ОД = 242332 - 173422 = +68910,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості активів:

$$\Delta ОД_M = ОД_{ум} - ОД_0; \quad (2.9)$$

$$\Delta ОД_A = 239258 - 173422 = +65836;$$

2) ресурсовіддачі:

$$\Delta ОД_{РВ} = ОД_1 - ОД_{ум}; \quad (2.10)$$

$$\Delta ОД_{РВ} = 242332 - 239258 = +3074.$$

Отже, в 2022 р. порівняно з 2021 р. операційний дохід збільшився на 68910 тис. грн, або 39,7 %. Ця зміна відбулася під впливом таких факторів. У результаті зростання середньорічної вартості активів на 57631 тис. грн, що становить 37,9 %, операційний дохід збільшився на 65836 тис. грн. Водночас за рахунок підвищення ресурсовіддачі на 0,02 грн/грн (1,8 %) операційний дохід збільшився на 3074 тис. грн. Таким чином, головним фактором збільшення

операційного доходу стало зростання середньорічної вартості активів, тобто екстенсивний фактор. Частка його впливу на загальне зростання операційного доходу становила 95,5 %, у той час як частка впливу ресурсовіддачі (інтенсивного фактору) – 5,5 %.

У структурі майна КП «ХХХ» переважають необоротні активи, тому ефективність їх використання має безпосередній вплив на ефективність використання майнових ресурсів у цілому.

За інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (додатки Г.1, Д.1, Е.1, Г.2, Д.2, Е.2) проведемо розрахунок і аналіз показників ефективності використання необоротних активів підприємства за 2020-2022 рр. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Показники ефективності використання необоротних активів у
КП «ХХХ» за 2020-2022 рр.**

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Темп зростання, %	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Одержано в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів, грн:					
операційного доходу	2,12	1,35	1,50	63,7	111,1
валового прибутку	0,68	0,83	0,29	122,1	34,9
прибутку (збитку) від операційної діяльності	0,15	-0,04	0,18	×	×
прибутку до оподаткування	0,19	0,02	0,21	10,5	у 10,5 р. б.
чистого прибутку	0,19	0,02	0,21	10,5	у 10,5 р. б.

Отже, в 2021 р. порівняно з 2020 р. на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів величина операційного доходу зменшилася на 36,3 %, прибутку від операційної діяльності та чистого прибутку – на 89,5 %, лише величина валового прибутку збільшилася на 22,1 %.

У 2022 р. порівняно з 2021 р. спостерігалася протилежна ситуація щодо динаміки показників ефективності використання необоротних активів. Так, на 1 грн їх середньорічної вартості величина операційного доходу збільшилася на

11,1 %, прибутку від операційної діяльності та чистого прибутку – в 10,5 раза, а величина валового прибутку зменшилася на 65,1 %. Така динаміка пов'язана насамперед із зниженням рівня прибутковості основної діяльності та підвищенням рівня прибутковості операційної та в цілому господарської діяльності.

У процесі аналізу показників ефективності використання необоротних активів КП «XXX» важливим є визначення, за рахунок яких факторів сформувався рівень того чи іншого показника [48, с. 423-424]. Для з'ясування цього проведемо факторний аналіз показників ефективності використання необоротних активів за 2021- 2022 рр. за вихідною інформацією табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Вихідні інформація для факторного аналізу показників ефективності
використання необоротних активів у КП «XXX» за 2021-2022 рр.**

Показник	Умовне позна- чення	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсо- лютне	віднос- не, %
Операційний дохід, тис. грн	ОД	173422	242332	+68910	+39,7
Чистий прибуток, тис. грн	ЧП	1939	33482	+31543	у 17,3 р. б.
Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн	НА	128014	161212	+33198	+25,9
Ефективність використання необоротних активів за операційним доходом, грн/грн	Ед	1,35	1,50	+0,15	+11,1
Ефективність використання необоротних активів за чистим прибутком, грн/грн	Еп	0,02	0,21	+0,19	у 10,5 р. б.

1. Кратна модель факторного аналізу показника одержання операційного доходу в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів:

$$Ед = ЧД \div НА, \quad (2.11)$$

де ОД – операційний дохід;

НА – середньорічна вартість необоротних активів.

За даними табл. 2.7 розраховуємо умовне значення результативного показника, грн/грн:

$$E_{\text{дум}} = OD_1 \div HA_0; \quad (2.12)$$

$$E_{\text{дум}} = 242332 \div 128014 = 1,89.$$

Загальна зміна (+,-) показника одержання операційного доходу в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів, грн/грн:

$$\Delta E_{\text{д}} = E_{\text{д1}} - E_{\text{д0}}; \quad (2.13)$$

$$\Delta E_{\text{д}} = 1,50 - 1,35 = +0,15,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$$\Delta E_{\text{дод}} = E_{\text{дум}} - E_{\text{д0}}; \quad (2.14)$$

$$\Delta E_{\text{дод}} = 1,89 - 1,35 = +0,54;$$

2) середньорічної вартості необоротних активів:

$$\Delta E_{\text{дНА}} = E_{\text{д1}} - E_{\text{дум}}; \quad (2.15)$$

$$\Delta E_{\text{дНА}} = 1,50 - 1,89 = -0,39.$$

Отже, результати факторного аналізу свідчать, що в 2022 р. порівняно з 2021 р. показник одержання операційного доходу в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів збільшився на 0,15 грн/грн (11,1 %). Ця зміна зумовлена впливом двох факторів. За рахунок збільшення операційного доходу на 68910 тис. грн (39,7 %) ефективність використання необоротних активів підвищилася на 0,54 грн/грн, а в результаті збільшення середньорічної вартості необоротних активів на 33198 тис. грн (25,9 %) ефективність їх використання знизилася на 0,39 грн/грн. Таким чином, підвищення ефективності використання необоротних активів за операційним доходом пояснюється його випереджальним зростанням порівняно зі зростанням середньорічної вартості необоротних активів.

2. Кратна модель факторного аналізу показника одержання чистого прибутку в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів:

$$E_{\text{п}} = \text{ЧП} \div \text{НА}, \quad (2.16)$$

де ЧП – чистий прибуток;

НА – середньорічна вартість необоротних активів.

За даними табл. 2.7 розраховуємо умовне значення результативного показника, грн/грн:

$$E_{\text{Пум}} = \text{ЧП}_1 \div \text{ВЗ}_0; \quad (2.17)$$

$$E_{\text{Пум}} = 33482 \div 128014 = 0,26.$$

Загальна зміна (+,-) показника одержання чистого прибутку в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів, грн/грн:

$$\Delta E_{\text{П}} = E_{\text{П1}} - E_{\text{П0}}; \quad (2.18)$$

$$\Delta E_{\text{П}} = 0,21 - 0,02 = +0,19,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) чистого прибутку:

$$\Delta E_{\text{Пчп}} = E_{\text{Пум}} - E_{\text{П0}}; \quad (2.19)$$

$$\Delta E_{\text{Пчп}} = 0,26 - 0,02 = +0,24;$$

2) середньорічної вартості необоротних активів:

$$\Delta E_{\text{ПНА}} = E_{\text{П1}} - E_{\text{Пум}}; \quad (2.20)$$

$$\Delta E_{\text{ПНА}} = 0,21 - 0,26 = -0,05.$$

Проведені розрахунки свідчать, що в 2022 р. порівняно з 2021 р. показник одержання чистого прибутку в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів збільшився з 0,02 до 0,21 грн/грн, тобто на 0,19 грн/грн, що становить 10,5 раза. Ця зміна обумовлена впливом таких факторів. За рахунок збільшення чистого прибутку на 31543 тис. грн (у 17,3 раза) ефективність використання необоротних активів підвищилася на 0,24 грн/грн. Результатом же збільшення середньорічної вартості необоротних активів на 33198 тис. грн (25,9 %) стало зниження ефективності їх використання за чистим прибутком на 0,05 грн/грн. Таким чином, підвищення ефективності використання необоротних активів за чистим прибутком пояснюється випереджальним зростанням чистого прибутку порівняно зі зростанням середньорічної вартості необоротних активів.

Важливою складовою майнових ресурсів підприємства є оборотні активи, для оцінювання швидкості обороту та ефективності використання яких

застосовують такі показники: коефіцієнт обертання, коефіцієнт завантаження, тривалість одного обороту (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Показники оборотності оборотних активів у КП «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Показник	Роки			Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.	
	2020	2021	2022	абсолютне	відносне, %
Операційний дохід, тис. грн	181498	173422	242332	+60834	+33,5
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	16810	24231	48664	+31854	у 2,9 р. б.
Коефіцієнт обертання оборотних активів	10,797	7,157	4,980	-5,817	-53,9
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,093	0,140	0,201	+0,108	у 2,2 р. б.
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	33	50	72	+39	у 2,2 р. б.

За результатами розрахунку показників оборотності оборотних активів коефіцієнт обертання зменшився з 10,797 у 2020 р. до 4,980 у 2022 р. (на 5,817, або 53,9 %), коефіцієнт завантаження відповідно збільшився з 0,093 до 0,201 (на 0,108, або в 2,2 раза), а тривалість одного обороту оборотних активів зросла з 33 до 72 днів (на 39 днів, або в 2,2 раза). Вказані зміни показників свідчать про суттєве сповільнення оборотності оборотних активів підприємства, що пояснюється значно більшим темпом зростання середньорічної вартості оборотних активів (у 2,9 раза) порівняно зі зростанням операційного доходу (на 33,5 %).

Визначимо за даними табл. 2.8 величину відносного вивільнення з господарської діяльності (-) або додаткового залучення до господарської діяльності (+) оборотних активів як результату прискорення (сповільнення) їх оборотності за формулою:

$$\Delta OA = OD_1 / 360 \times (T_1 - T_0), \quad (2.21)$$

де ΔOA – вивільнення (-) або додаткове залучення (+) оборотних активів як результат прискорення (сповільнення) їх оборотності, тис. грн;

$ОД_1$ – операційний дохід у звітному році, тис. грн;

T_1 і T_0 – тривалість одного обороту оборотних активів відповідно в звітному і базовому роках, днів.

У 2021 р. до 2020 р.:

$$\Delta OA = 173422 / 360 \times (50 - 33) = +8189.$$

У 2022 р. до 2021 р.:

$$\Delta OA = 242332 / 360 \times (72 - 50) = +14809.$$

Отже, внаслідок уповільнення оборотності КП «XXX» у 2021 р. додатково залучило до господарської діяльності оборотних активів на суму 8189 тис. грн, що становить 33,8 % від їх фактичної середньорічної вартості. У 2022 р. ці показники становили відповідно 14809 тис. грн і 30,4 %.

Далі за інформацією табл. 2.8 проведемо факторний аналіз операційного доходу при порівнянні 2022 р. із 2021 р. за допомогою мультиплікативної моделі:

$$ОД = \overline{OA} \times K_{об}, \quad (2.22)$$

де $\overline{OA}$ – середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн;

$K_{об}$ – коефіцієнт обертання оборотних активів.

Визначимо умовне значення результативного показника, тис. грн:

$$ОД_{ум} = \overline{OA}_1 \times K_{об0}, \quad (2.23)$$

де $\overline{OA}_1$ – середньорічна вартість оборотних активів звітного року, тис. грн;

$K_{об0}$ – коефіцієнт обертання оборотних активів базового року.

$$ОД_{ум} = 48664 \times 7,157 = 348288.$$

Загальна зміна (+,-) операційного доходу в 2022 р. порівняно з 2021 р., тис. грн:

$$\Delta ОД = ОД_1 - ОД_0, \quad (2.24)$$

$$\Delta ОД = 242332 - 173422 = +68910,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості оборотних активів:

$$\Delta OD_{OA} = OD_{ум} - OD_0, \quad (2.25)$$

$$\Delta OD_{OA} = 348288 - 173422 = +174866;$$

2) коефіцієнта обертання оборотних активів:

$$\Delta OD_{коб} = OD_1 - OD_{ум}, \quad (2.26)$$

$$\Delta OD_{коб} = 242332 - 348288 = -105956.$$

Отже, збільшення операційного доходу в 2022 р. порівняно з 2021 р. на 68910 тис. грн, або 39,7 %, відбулося під впливом таких факторів. У результаті збільшення середньорічної вартості оборотних активів на 24433 тис. грн (у 2 рази) операційний дохід зріс на 174866 тис. грн. Водночас унаслідок зниження коефіцієнта обертання оборотних активів на 2,177 (30,4 %) операційний дохід зменшився на 105956 тис. грн. Таким чином, єдиним фактором позитивної динаміки операційного доходу стало зростання середньорічної вартості оборотних активів, тобто екстенсивний фактор.

Покращення показників ефективності використання оборотних активів є одним із чинників, які впливають на підвищення прибутковості роботи підприємства. Сума додаткового (недоодержаного) чистого прибутку в результаті зміни оборотності оборотних активів визначається за формулою:

$$\Delta ЧП = ЧП_0 \times \frac{OD_1}{OD_0} \times \frac{\overline{OA_0}}{\overline{OA_1}} - ЧП_0, \quad (2.27)$$

де $\Delta ЧП$ – додатковий (недоодержаний) чистий прибуток у результаті зміни оборотності оборотних активів, тис. грн;

$ЧП_0$ – чистий прибуток у базовому році, тис. грн;

OD_1 і OD_0 – операційний дохід відповідно у звітному і базовому роках, тис. грн;

$\overline{OA_0}$ і $\overline{OA_1}$ – середньорічна вартість оборотних активів відповідно у базовому і звітному роках, тис. грн.

Проведемо розрахунок суми додаткового (недоодержаного) чистого

прибутку в результаті зміни оборотності оборотних активів у КП «ХХХ».

У 2021 р. порівняно з 2020 р.:

$$\Delta\text{ЧП} = 16653 \times (173422 \div 181498) \times (16810 \div 24231) - 16653 = -5614 \text{ тис. грн.}$$

У 2022 р. порівняно з 2021 р.:

$$\Delta\text{ЧП} = 1939 \times (242332 \div 173422) \times (24231 \div 48664) - 1939 = -590 \text{ тис. грн.}$$

Отже, унаслідок уповільнення оборотності оборотних активів КП «ХХХ» у 2021 і 2022 рр. недоодержало чистого прибутку на суму відповідно 5614 і 590 тис. грн.

Прискорення оборотності оборотних коштів зменшує потребу в них, дозволяє підприємству вивільнити частину оборотних коштів або для потреб економіки в цілому (абсолютне вивільнення), або для додаткового виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг (відносне вивільнення).

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Розробка стратегії управління активами

Ефективність діяльності підприємства, у тому числі й комунальної форми власності, багато у чому зумовлена правильністю формування складу і структури його активів. Тому управління активами є одним із найважливіших функціональних напрямів менеджменту підприємства. На жаль, існуюча практика управління активами на багатьох підприємствах різних галузей економіки України характеризується обмеженістю поглядів на економічний зміст активів, їх життєвий цикл, а також на роль і значення стратегічного підходу до управління активами.

Більшість науковців під управлінням активами розуміє діяльність підприємства, спрямовану на досягнення поставлених цілей шляхом раціонального використання наявних ресурсів із використанням принципів і методів економічного механізму управління. Б. І. Пюро і Л. В. Шірінян визначають стратегію управління активами як сукупність довгострокових цілей та поведінки в управлінському процесі, орієнтованому на підтримку конкурентоспроможного рівня прибутку, достатнього розміру активів та капіталу для ведення фінансово-господарської діяльності [38, с. 80]. Стратегії управління активами розрізняють за їх функціональним призначенням (стратегія реструктуризації активів, стратегія нарощування вартості активів, стратегія капіталізації активів, стратегія консолідація активів та стратегія диверсифікації активів).

У сучасних реаліях не може бути єдиної чи універсальної стратегії управління активами для всіх суб'єктів господарювання. Оскільки будь-яке підприємство має свої унікальні особливості, розроблення та реалізація

стратегії теж повинні являти собою відмінний від інших підприємств управлінський процес. Бізнес-стратегія у цілому та стратегія управління активами зокрема залежать від різноманітних чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, що можуть здійснювати на підприємство конструктивну чи деструктивну дію.

Стратегія забезпечення ефективного управління активами має враховувати їх переваги і недоліки (додаток 3). Так, необоротні активи є найменш мобільною частиною майна, а основна їх відмінність полягає у багаторазовому використанні в процесі господарської діяльності та частковій амортизації протягом кожного операційного циклу. Основне завдання управління необоротними активами зводиться до забезпечення своєчасного оновлення основних виробничих фондів та високої ефективності їх використання. Водночас можливості оперативного управління необоротними активами зазвичай є обмеженими.

До оборотних активів підприємства відносяться майнові цінності, які повністю споживаються за один виробничий цикл. При цьому елементи оборотного капіталу, вкладеного в поточні активи, постійно переходять зі сфери виробництва у сферу обігу і знову повертаються у виробництво. Залежно від рівня контролю за формуванням і використанням оборотні активи поділяються на: нормовані (всі оборотні виробничі фонди, а також та частина фондів обігу, що представлена залишками нереалізованої продукції); ненормовані (всі інші елементи фондів обігу, крім залишків нереалізованої продукції). Нормовані оборотні активи є об'єктом фінансового планування з обов'язковим відображенням у бізнес-планах та поточних бюджетах.

Характерними особливостями політики управління оборотними активами є значна варіативність, широкі можливості активного впливу на їх величину, склад, структуру, оборотність, ліквідність та прибутковість. Відповідно, в процесі управління оборотними активами вирішується широке коло завдань фінансового менеджменту [19]:

- забезпечення безперервності виробничого процесу;
- прискорення оборотності загальної величини оборотних активів;
- забезпечення ліквідності оборотних активів;
- підвищення рентабельності використання оборотних активів;
- мінімізація ризиків і втрат, пов'язаних з формуванням і використанням оборотних активів.

Загалом процес прийняття рішень на підприємстві стосовно управління активами може включати таку послідовність дій: вибір мети → оцінка зовнішнього і внутрішнього економічного середовища → оцінка альтернативних варіантів → прийняття рішення → реалізація рішення → коригування мети (за необхідності).

Політика управління оборотними активами є складовою фінансової політики підприємства, а її складовими є тактика управління та стратегія управління оборотними активами.

Тактика управління оборотними активами пов'язана з оптимізацією величини оборотних активів і полягає у виборі відповідної політики управління запасами, грошовими коштами, дебіторською заборгованістю. Розрізняють дві тактики вибору величини оборотних активів залежно від їх співвідношення з обсягами реалізації: обмежуючу тактику та гнучку тактику.

Використання обмежуючої тактики передбачає підтримку величини оборотних активів на мінімально можливому рівні, тобто підприємство не створює додаткових резервів, підтримує сувору дисципліну розрахунків з постачальниками. Така тактика зменшує витрати на обслуговування оборотних активів, мінімізує ризик втрат при використанні оборотних коштів. Але за цієї моделі підприємство має обмежені можливості збільшення прибутків за рахунок розширення обсягів діяльності, не може швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури. Що стосується ліквідності, то якщо підприємство має незначні поточні зобов'язання і намагається якомога швидше зменшити зайві запаси та безнадійну дебіторську заборгованість, така політика буде

підтримувати необхідний рівень ліквідності. Але при значній величині поточних зобов'язань і обмежених оборотних активах ліквідність підприємства буде низькою.

Гнучка тактика полягає у забезпеченні високого рівня співвідношення між оборотними активами й обсягом реалізації, тобто підприємство збільшує ті статті балансу (грошові кошти, цінні папери, страхові запаси), які забезпечують можливість збільшення обсягів виробництва та дають змогу стимулювати обсяги продажу за рахунок надання відстрочки платежів. У результаті ліквідність підприємства (за умови формування переважної частини оборотних активів на довгостроковій основі) підвищується. Проте ця політика управління оборотними активами має будуватися на виборі між затратами, пов'язаними зі збільшенням оборотних активів, і вигодами від такого збільшення.

У КП «ХХХ», зважаючи на особливості діяльності як комунального підприємства, використовують обмежуючу тактику формування оборотних активів, яка забезпечує достатній рівень ліквідності та ефективність розрахунково-платіжних відносин.

Вибір стратегії управління оборотними активами залежить від покладених у її основу принципів фінансування змінної їх частини. При цьому постійна частина оборотних активів визначається на рівні мінімальної потреби, а змінна частина – як різниця між фактичною і мінімальною потребою в оборотних активах. Частина оборотних активів, яка фінансується за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу, називається чистим оборотним (робочим) капіталом. Він визначається як різниця між оборотними активами і поточними зобов'язаннями.

Залежно від вибору фінансовим менеджером джерел покриття змінної частини оборотних активів, виділяють чотири стратегії фінансування оборотних активів:

1. Ідеальна стратегія – оборотні активи фінансуються за рахунок поточних зобов'язань, а необоротні – за рахунок власного капіталу та

довгострокових зобов'язань. З позиції ліквідності ця модель є найбільш ризикованою, оскільки у випадку одночасного пред'явлення кредиторами всіх зобов'язань підприємство буде змушене розпродавати частину своїх основних засобів.

2. Агресивна стратегія – полягає у фінансуванні на довгостроковій основі необоротних активів і постійної частини оборотних активів. Змінна частина оборотних активів повністю покривається за рахунок короткострокової заборгованості, постійна частина – завдяки довгостроковим зобов'язанням, необоротні активи – власним капіталом. Ризик при цьому високий. Таку стратегію може дозволити собі лише підприємство, яке не має проблем із залученням короткострокових кредитів або з отриманням комерційних кредитів від постачальників.

3. Консервативна стратегія – полягає у фінансуванні майже всіх активів за рахунок довгострокових джерел. Оборотні активи дорівнюють довгостроковим зобов'язанням, а необоротні – власному капіталу. Консервативна стратегія застосовується на початкових стадіях функціонування підприємства за умови достатньої величини капіталу власників і доступності довгострокових кредитів для інвестиційного фінансування.

4. Компромісна стратегія – полягає у фінансуванні необоротних активів, постійної частини оборотних активів і приблизно половини змінної частини оборотних активів за рахунок довгострокових джерел. Інша частина оборотних активів фінансується на короткостроковій основі. Модель є найбільш реальною, проте в окремі періоди підприємство може мати зайві оборотні активи, що зменшує прибутковість їх використання.

У табл. 3.1 за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки Г.1, Д.1, Е.1) проведемо розрахунки щодо визначення стратегії фінансування оборотних активів у КП «ХХХ» за 2020-2022 рр. До постійної частини оборотних активів віднесені виробничі запаси, поточні біологічні активи та витрати майбутніх періодів, а до змінної – поточна дебіторська

заборгованість, гроші та їх еквіваленти.

Таблиця 3.1

**Визначення стратегії фінансування оборотних активів у КП «XXX» за
2020-2022 рр. (станом на кінець року), тис. грн**

Актив		Пасив	
2020 р.			
Необоротні активи	98851	Власний капітал	114290
Постійна частина оборотних активів	12062	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	7526
Змінна частина оборотних активів	13197	Поточні зобов'язання і забезпечення	2294
Необоротні активи і постійна частина оборотних активів	110913	Власний капітал та довгострокові зобов'язання і забезпечення (довгострокові пасиви)	121816
Перевищення довгострокових пасивів над необоротними активами і постійною частиною оборотних активів			10903
% покриття змінної частини оборотних активів довгостроковими пасивами			82,6
2021 р.			
Необоротні активи	157176	Власний капітал	164060
Постійна частина оборотних активів	8431	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	11961
Змінна частина оборотних активів	14771	Поточні зобов'язання і забезпечення	4357
Необоротні активи і постійна частина оборотних активів	165607	Власний капітал та довгострокові зобов'язання і забезпечення (довгострокові пасиви)	176021
Перевищення довгострокових пасивів над необоротними активами і постійною частиною оборотних активів			10414
% покриття змінної частини оборотних активів довгостроковими пасивами			70,5
2022 р.			
Необоротні активи	165247	Власний капітал	190619
Постійна частина оборотних активів	31011	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	36531
Змінна частина оборотних активів	43114	Поточні зобов'язання і забезпечення	12222
Необоротні активи і постійна частина оборотних активів	196258	Власний капітал та довгострокові зобов'язання і забезпечення (довгострокові пасиви)	227150
Перевищення довгострокових пасивів над необоротними активами і постійною частиною оборотних активів			30892
% покриття змінної частини оборотних активів довгостроковими пасивами			71,7

Отже, за результатами розрахунків КП «XXX» у 2020-2022 рр. використовувало компромісну стратегію фінансування оборотних активів,

оскільки довгостроковими пасивами (власним капіталом та довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями) покривалися необоротні активи, постійна частина оборотних активів та більша частка (від 70,5 до 82,6 %) змінної частини оборотних активів.

На нашу думку, стратегія компромісного фінансування має використовуватися і надалі, оскільки вона оптимально поєднує рівень прибутковості й середній рівень ризику, забезпечує достатньо високий рівень фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Взагалі, під час вибору стратегії фінансування необхідно знайти бажане співвідношення між рівнем рентабельності використання власного капіталу і рівнем ризику зниження фінансової стійкості підприємства, яка оцінюється величиною його чистого оборотного капіталу. У комунальному підприємстві величина чистого оборотного капіталу становила: в 2020 р. – 22965 тис. грн, 2021 р. – 18845 тис. грн, 2022 р. – 61903 тис. грн, що свідчить про нестабільну її динаміку.

Частину оборотних активів, якщо вона не покрита грошовими коштами, потрібно фінансувати у борг – кредиторською заборгованістю. А якщо не вистачає кредиторської заборгованості, потрібно брати короткостроковий кредит. Звідси виникає поняття поточних фінансових потреб (ПФП), які визначаються як сума запасів і поточної кредиторської заборгованості за мінусом поточної кредиторської заборгованості.

З економічного змісту ПФП як потреби у короткостроковому кредиті впливає необхідність розрахунку середньої тривалості обороту оборотних активів, тобто часу, необхідного для перетворення коштів, вкладених у запаси і поточну дебіторську заборгованість, у гроші на рахунку: період обороту оборотних активів = період обороту запасів + період обороту поточної дебіторської заборгованості – середній строк сплати поточної кредиторської заборгованості. Розрахунки зазначених показників проведемо в табл. 3.2 за інформацією табл. Ж.3 додатку Ж.

Таблиця 3.2

**Розрахунковий і фактичний періоди обороту оборотних активів у
КП «XXX» за 2020-2022 рр., днів**

Показник	Роки		
	2020	2021	2022
Період обороту запасів	20	21	33
Період обороту поточної дебіторської заборгованості	0,6	1,3	1,0
Середній строк сплати поточної кредиторської заборгованості	0,3	0,7	1,1
Розрахунковий період обороту оборотних активів	20,3	21,6	32,9
Фактичний період обороту оборотних активів	33	50	72
Фактичний період у % до розрахункового періоду	162,6	231,5	218,8

За результатами проведених розрахунків спостерігається негативна динаміка розрахункового періоду обороту оборотних активів, а саме збільшення з 20,3 дня у 2020 р. до 32,9 дня у 2022 р. (на 62,1 %), що пояснюється відповідною динамікою періоду обороту запасів. Також відбулося збільшення фактичного періоду обороту оборотних активів з 33 днів у 2020 р. до 72 днів у 2022 р. (у 2,2 раза). Якщо в 2020 р. фактичний період обороту оборотних активів перевищував розрахунковий період в 1,6 раза, то в 2021 р. – у 2,3 раза, 2022 р. – у 2,2 раза.

Отже, КП «XXX» має значні резерви прискорення оборотності оборотних активів за рахунок насамперед скорочення періоду обороту запасів, оскільки показники періоду обороту поточної кредиторської заборгованості та строку сплати поточної кредиторської заборгованості знаходяться у межах одного дня. У цілому прискорення оборотності оборотних коштів має розглядатися як пріоритетний спосіб скорочення поточних фінансових потреб.

Таким чином, формування стратегії управління активами на підприємстві може здійснюватися шляхом реалізації таких етапів:

1. Аналіз фінансової діяльності підприємства – сприяє усвідомленню і виділенню тих проблем, рішення яких призведе до оздоровлення ситуації.
2. Прогнозування фінансово-економічної ситуації на майбутнє – за результатами ідентифікації проблемних зон та наявних можливостей.

3. Розроблення вимог до фінансового оздоровлення, тобто визначення перспективних заходів, оптимальних варіантів підвищення фінансово-економічної стійкості підприємства, забезпечення його довгострокового стабільного зростання.

4. Формування безпосередньо стратегії, її цілей, які згодом уточнюються у підділях і завданнях, планах діяльності.

5. Розроблення напрямів діяльності з управління активами і формулювання ключових положень стратегії, які об'єднуються, упорядковуються та співвідносяться із загальною стратегією управління підприємством.

6. Визначення бажаного результату та критеріїв ефективності його досягнення. Критерії задаються у вигляді цільових показників, значення яких постійно контролюється.

Результатом і критеріями реалізації стратегії у сфері управління активами можуть стати такі характеристики, як: своєчасні розрахунки з постачальниками і кредиторами; вчасна сплата податків; поповнення обігових коштів; освоєння нових видів послуг, що мають стійкий та платоспроможний попит на ринку.

3.2. Напрями підвищення ефективності використання необоротних і оборотних активів

Обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання необоротних і оборотних активів підприємства залежить насамперед від їх складу та структури. Як засвідчили розрахунки в табл. 2.1, необоротні активи у КП «XXX» включають основні засоби, незавершені капітальні інвестиції та незначну суму довгострокових біологічних активів.

Матеріальною основою господарської діяльності є засоби праці, що набувають економічної форми основних засобів. Стан та ефективність

використання основних засобів впливають на виконання виробничої програми підприємства і можливості отримання прибутку. У комунальному підприємстві в 2022 р. порівняно з 2020 р. балансова (номінальна) вартість основних засобів збільшилася на 54,2 %, а реальна вартість, беручи до уваги сукупну інфляцію 39,3 % за 2021-2022 рр., – на 10,7 %.

Основні засоби, будучи матеріально-технічною базою виробництва, є фундаментом його удосконалення і розвитку. Цей процес відбувається як шляхом збільшення кількості об'єктів основних засобів, так і за рахунок підвищення ефективності їх використання. При цьому економічно виправданим є збільшення часу роботи устаткування, його повне завантаження, кваліфікований догляд і ремонт.

В умовах дефіциту інвестиційних ресурсів перед підприємствами постає першочергове завдання підвищення ефективності використання основних засобів як важливого матеріального елементу виробництва, що потребує технічного переоснащення та застосування новітніх технологій. При цьому нарощування засобів праці слід здійснювати на більш високому технічному рівні, оскільки насичення виробництва низькоякісною технікою веде до постійного збільшення витрат на капітальні та поточні ремонти. Зростання вартості основних засобів позитивно впливає на збільшення амортизаційних відрахувань, що формують інвестиційні ресурси підприємства.

Однією з головних умов підвищення ефективності відтворювальних процесів є оптимальність строків експлуатації основних засобів. При цьому як скорочення, так і збільшення періоду експлуатації по-різному впливає на ефективність відтворення і використання знарядь праці.

Скорочення строків експлуатації основних засобів, з одного боку, уможливорює прискорення їх оновлення, зменшення морального старіння, зниження ремонтно-експлуатаційних витрат, а з іншого – зумовлює підвищення собівартості послуг за рахунок амортизації, потребує більших за обсягом інвестиційних ресурсів для нарощування виробничих потужностей.

Подовження періоду функціонування основних засобів дає змогу зменшити обсяг щорічної заміни спрацьованих засобів праці та спрямувати більше ресурсів для розширеного відтворення, але при цьому знижується сукупна продуктивність діючих основних засобів. Саме тому експлуатація машин і устаткування має бути оптимальною, тобто такою, що забезпечує найменші витрати на їх використання у виробничому процесі протягом усього періоду функціонування.

Необхідність оновлення основних засобів визначається передовсім ринковою конкуренцією, яка спонукує підприємства здійснювати прискорене списання вартості основних засобів із метою накопичення фінансових ресурсів для наступного вкладання коштів у придбання прогресивного устаткування, впровадження нових технологій. Таким чином, для підвищення ефективності використання основних засобів необхідно випереджальними темпами проводити реконструкцію виробництва, створювати умови для інтенсивних інвестицій, витримувати курс на динамічну структурну перебудову, швидко замінюючи застарілі технології новими, більш конкурентноздатними.

Отже, для підвищення ефективності використання основних засобів у КП «ХХХ» пропонуються такі заходи:

- поліпшення комплектування основних засобів, особливо в напрямі оптимізації співвідношення між окремими їх групами та видами;
- забезпечення своєчасного оновлення основних засобів, що дає можливість підвищити їх експлуатаційні можливості, а за умови еквівалентного співвідношення вартості нових основних засобів з їх продуктивністю, і їх окупність;
- поліпшення використання функціонуючих основних засобів.

У комунальному підприємстві в 2022 р. порівняно з 2020 р. незавершені капітальні інвестиції зросли у 8,8 раза, що, з одного боку, вказує на високий рівень інвестиційної активності, а з іншого – на необхідність у найближчі роки контролю за своєчасністю завершення будівельних робіт, введення в

експлуатацію наявного устаткування тощо.

Що стосується напрямів підвищення ефективності використання оборотних активів, то в КП «ХХХ» це пов'язано насамперед із підвищенням ефективності використання виробничих запасів.

У процесі аналізу необхідно порівняти фактичні залишки виробничих запасів за відповідний період із нормативами (плановою потребою), оцінити їх структуру і динаміку за видами. Як надлишок, так і нестача виробничих запасів є факторами незадовільної характеристики фінансового стану. Причини їх утворення вивчаються під час внутрішнього аналізу в розрізі формування і використання окремих груп виробничих запасів: сировини, матеріалів, комплектуючих виробів і т. ін. За кожною групою з'ясовується специфіка дії факторів, встановлюються наслідки впливу відхилень від оптимальних (нормативних) рівнів на результати виробничо-фінансової діяльності та визначаються шляхи оптимізації виробничих запасів.

Завдання менеджменту підприємства полягає в тому, щоб знайти оптимальне співвідношення між надмірно великими запасами, які спроможні привести до фінансових труднощів, та надто малими запасами, недостатніми для стабільної діяльності. Поставлене завдання можна реалізувати за виконання наступної аналітичної роботи:

- постійної оцінки оптимальності структури виробничих запасів, тобто визначення обсягу надлишкових ресурсів та тих, придбання яких потрібно прискорити;
- визначення обґрунтованих строків та обсягів закупівлі матеріальних ресурсів;
- регулювання обсягів запасів матеріальних цінностей, віддаючи перевагу найбільш необхідним;
- визначення показників оборотності основних груп виробничих запасів та їх усебічного аналізу з метою встановлення відповідності наявних запасів поточним потребам підприємства.

Причини і наслідки зміни структури за окремими видами запасів є різними. Наприклад, збільшення частки виробничих запасів може свідчити:

- про розширення масштабів діяльності підприємства;
- прагнення захистити кошти від знецінення внаслідок інфляції;
- неефективне розпорядження матеріальними ресурсами, внаслідок чого значна частина капіталу заморожується на тривалий період у виробничих запасах, що сповільнює його оборотність.

Отже, за різної ефективності використання матеріальних оборотних активів зростання виробничих запасів в одному випадку може бути оцінено як свідчення розширення обсягів діяльності, а в іншому – як ознака зниження рівня ділової активності та відповідно збільшення періоду обороту коштів.

Основними шляхами прискорення оборотності та підвищення ефективності використання виробничих запасів у КП «XXX» є:

- обґрунтовані розрахунки потреби у виробничих запасах, впровадження економічно обґрунтованих норм витрат матеріальних ресурсів;
- налагодження стабільних відносин із постачальниками, що успішно виконують договірні зобов'язання;
- покращення організації матеріально-технічного постачання з метою безперервного забезпечення господарських процесів необхідними матеріальними ресурсами та скорочення часу знаходження капіталу в запасах.

ВИСНОВКИ

Проведені у кваліфікаційній роботі дослідження з питань оцінки ефективності використання майна підприємства дозволяють сформулювати такі висновки.

1. Майнові ресурси використовуються у господарській діяльності підприємства з метою отримання прибутку та мають такі характеристики: виникнення у результаті минулих подій, здійснення контролю підприємством, майбутні економічні вигоди. З урахуванням характеру використання майнових ресурсів та особливостей своєї діяльності, кожне підприємство поділяє активи на необоротні та оборотні.

Відповідно до принципів складання фінансової звітності активи (майнові ресурси) підприємства класифікуються за різними ознаками: характером участі в господарському процесі та швидкістю обороту, формою функціонування, характером обслуговування видів діяльності, джерелами формування, чутливістю до інфляційних процесів, рівнем ліквідності та іншими.

2. Комплексний аналіз ефективності використання майна підприємства пропонуємо проводити у послідовності, що включає такі напрями:

- оцінювання складу, структури та динаміки майнових ресурсів за допомогою прийомів горизонтального і вертикального аналізу;
- розрахунок та факторний аналіз узагальнювальних показників ефективності використання майна;
- розрахунок та факторний аналіз показників ефективності використання необоротних активів;
- розрахунок та факторний аналіз показників ефективності використання оборотних активів.

До узагальнювальних показників ефективності використання майна відносяться: загальна і чиста рентабельність активів, загальна і чиста рентабельність основних засобів і запасів, період окупності активів.

З метою комплексного оцінювання ефективності використання необоротних активів пропонуємо визначати показники одержання в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів: чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); операційного доходу; валового прибутку; прибутку від операційної діяльності; прибутку до оподаткування; чистого прибутку. Аналогічні показники одержання доходів та фінансових результатів можна також визначати в розрахунку на 1 грн середньорічної вартості окремих видів необоротних активів: основних засобів, нематеріальних активів та інших.

3. Комунальне підприємство «XXX» є лікарняним закладом охорони здоров'я, що надає послуги вторинної та третинної медичної допомоги особам, які страждають психічними і неврологічними захворюваннями та їх наслідками, психологічними розладами та їх станами. Фінансово-економічна характеристика підприємства за період 2020-2022 рр. засвідчила, що:

- за більшістю фінансово-економічних коефіцієнтів зберігається фінансова стійкість, проте має місце переважно негативна динаміка;
- в 2021 р. порівняно з 2020 р. чистий рух коштів від операційної діяльності зменшився у 10,2 раза, а в 2022 р. порівняно з 2021 р. – збільшився у 25,3 раза, що пояснюється значною варіацією основних видів надходжень і витрачань грошових коштів;
- оборотність усіх видів активів і пасивів має тенденцію до сповільнення, що є ознакою зниження рівня ділової активності підприємства;
- прибутковість основної, операційної та в цілому господарської діяльності суттєво коливається по роках, а найкращим за показниками фінансових результатів і рентабельності був 2022 р.

4. Основними позитивними характеристиками майнового стану підприємства за інформацією активу балансу є:

- за період дослідження вартість майна збільшилася на 92,9 %, що свідчить про суттєве нарощування майнового потенціалу;

- серед оборотних активів спостерігається збільшення більшості видів: виробничих запасів (у 2,6 рази), поточних біологічних активів (у 2,1 рази), грошей та їх еквівалентів (у 3,3 рази);

- частка поточної дебіторської заборгованості у майні залишається низькою, що свідчить про ефективність розрахункових відносин;

- частка грошей у майні підвищилася до 17,8 % у 2022 р., що є передумовою для підвищення рівня платоспроможності підприємства.

Збільшення загальної вартості майна відбувається переважно за рахунок зростання необоротних, матеріальних, немонетарних активів, які визначають виробничий потенціал підприємства.

Водночас є й негативні характеристики майнового стану, зокрема вартість основних засобів хоча й збільшилася на 54,2 %, але при цьому їх частка в майні знизилася з 78,2 до 62,5 %, що свідчить про погіршення матеріальних умов для розширеного відтворення.

5. Підприємство має різноспрямовану динаміку показників ефективності використання майнових ресурсів. Так, у 2022 р. порівняно з 2020 р. загальна (чиста) рентабельність активів знизилася з 16,2 до 16,0 %, а загальна (чиста) рентабельність основних засобів і запасів підвищилася з 17,8 до 19,9 %. Період окупності активів у 2020 і 2022 рр. становив 6 років. Низькі значення показників загальної (чистої) рентабельності активів, основних засобів і запасів у 2021 р. пояснюються значним скороченням чистого прибутку.

Підвищення чистої рентабельності активів з 1,3 % у 2021 р. до 16,0 % у 2022 р. (на 14,7 в. п.) пояснюється впливом таких факторів: за рахунок збільшення показника рентабельності реалізації на 12,7 в. п. чиста рентабельність активів підвищилася на 14,4 в. п., незначне зростання коефіцієнта обертання активів (на 0,016, або 1,4 %) дозволило підвищити чисту рентабельність активів на 0,3 в. п. Таким чином, підвищення прибутковості реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) було головним чинником позитивного впливу на ефективність використання активів.

6. У 2021 р. порівняно з 2020 р. на 1 грн середньорічної вартості необоротних активів величина операційного доходу зменшилася на 36,3 %, прибутку від операційної діяльності та чистого прибутку – на 89,5 %, а величина валового прибутку збільшилася на 22,1 %. Натомість у 2022 р. порівняно з 2021 р. спостерігалася протилежна динаміка показників ефективності використання необоротних активів, коли на 1 грн їх середньорічної вартості величина операційного доходу збільшилася на 11,1 %, прибутку від операційної діяльності та чистого прибутку – в 10,5 рази, а величина валового прибутку зменшилася на 65,1 %.

Результати факторного аналізу свідчать, що підвищення ефективності використання необоротних активів за операційним доходом та чистим прибутком у 2022 р. порівняно з 2021 р. пояснюється випереджальним зростанням цих показників порівняно зі зростанням середньорічної вартості необоротних активів.

7. Розрахунок показників оборотності оборотних активів дозволив встановити, що за період дослідження коефіцієнт обертання зменшився на 53,9 %, а тривалість одного обороту оборотних активів зросла з 33 до 72 днів (у 2,2 рази). Отже, спостерігається суттєве сповільнення оборотності оборотних активів, що пояснюється значно більшим темпом зростання їх середньорічної вартості (у 2,9 рази) порівняно зі зростанням операційного доходу (на 33,5 %).

Унаслідок цього підприємство в 2021 р. додатково залучило до господарської діяльності оборотних активів на суму 8189 тис. грн (33,8 % від їх фактичної середньорічної вартості), а в 2022 р. ці показники становили відповідно 14809 тис. грн і 30,4 %. Через уповільнення оборотності оборотних активів підприємство у 2021 і 2022 рр. недоодержало чистого прибутку на суму відповідно 5614 і 590 тис. грн.

8. З урахуванням особливостей діяльності комунальне підприємство використовує обмежуючу тактику формування оборотних активів, що дозволяє забезпечувати достатній рівень ліквідності та своєчасність платежів

кредиторам. Також на підприємстві застосовується найбільш розповсюджена компромісна стратегія фінансування оборотних активів, яка передбачає, що власним капіталом та довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями (довгостроковими пасивами) покриваються необоротні активи, постійна частина оборотних активів та більша частка змінної частини оборотних активів.

Водночас має місце негативна динаміка розрахункового та фактичного періодів обороту оборотних активів у 2022 р. порівняно з 2020 р.: перший збільшився на 62,1 %, а другий – у 2,2 рази. Перевищення фактичного періоду обороту оборотних активів над розрахунковим періодом у 2022 р. у 2,2 рази вказує на наявність невикористаних можливостей щодо прискорення оборотності оборотних активів за рахунок насамперед скорочення періоду обороту виробничих запасів.

Для підвищення ефективності використання та прискорення оборотності активів у КП «XXX» пропонуються такі заходи:

- дотримання компромісної стратегії фінансування оборотних активів, що дозволяє оптимально поєднати рівень прибутковості й середній рівень ризику, забезпечити достатній рівень фінансової стійкості та платоспроможності підприємства;
- своєчасне оновлення основних засобів, підвищення їх експлуатаційних можливостей, оптимізація співвідношення між окремими їх групами та видами;
- контроль за незавершеними капітальними інвестиціями, своєчасне введення в експлуатацію будівель, споруд, обладнання, устаткування тощо;
- обґрунтовані розрахунки нормативів виробничих запасів, покращення організації матеріально-технічного постачання, підтримання ефективних відносин з існуючими та новими діловими партнерами.